

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 282 (9352) | Суббота, 1973 чыл декабрь 1

1925 чылда
үндөөлөттөгөн

Өртөө
2 көп.

Россия Федерациязының көдээ ажил-агыйының бүгү ажилдакчыларыңа, мал ажилының мурнакчыларыңа Бүгү-россия чөвүлел хуралының киржикчилериниң ЖЫЙГЫРЫНЫ

1972—1973 чылдарың кышкы үезинде мал ажилының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көзүңүзүңүз дээш бүгү-россия социалисттик чарыжыңа тийгелгези дээш бистин республикамыска хурдулут шайнады — СЭКП ТК-ның, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-ниң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Кызыл тутун бистер, мал ажилының мурнакчыларың, бүгү-россия чөвүлел хуралының киржикчилери чагай сеткил ханышкын-биле хүлээл алдымыс.

Чаа-чаа соругаларын чедикшиңниң күтүлгүлүңүз, улам бедик тургустарың чедип алдырың көдээ ажил-агыйың ол шайнал сорук кирер.

Малчыларың ажил-агыйың бедик-биле үлөөл көргөңүз дээш, көдээ ажил-агый бүдүрүлгөңүз хөдүжүлгөңүз колхозтарга болгаш совхозтарга хүн бүрү кичээлгэй салып, удуз дузаның чедирли турары дээш төрөң Коммунисттик партиямыска болгаш оң денниң Топ Комитетинге нэгит өөрүп четтиришиңниң республикамың көдээ ажил-агыйың бүгү ажилдакчылары-биле кады млергелер тур бис.

Россия Федерациязының малчылары социалисттик чарышты калбак непертеркем, 1972—1973 чылдарың кышкы үезинде мал ажилының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүңгөңүз садарың көзүңүзүңүз чедип алган. Эрткен чылдың тургуп көрбөң кадылашкыңыңдан болдунган бергелерге республикамың колхозчулары, совхозтар ажилчылары, бүгү ажилчы чоңары бедик организацыя чорууп болгаш эрес-шудуру ажилын удурааныштыр тургускан.

Мал чедирин куралаарыңар немере мендээр болгаш чыл ажилгаар талаш-бөлөш колхозтарга болгаш совхозтарга удуз ажилда чоруткан. Мал чедирин белеткээрликте, оларын коолууң үезин бедиктерге хой кичээлгөңүз салган.

Мал ажилың продуктуларын бүдүрер болгаш белеткээр талазы-биле фермалар ажилдакчылары бедик хүлээлгелерин алган. Чарыштың түңнелдерин фермаларга үргүлүтүңүдүңүз, моральдык болгаш материалдык кудиг берилишкениң хемчеглерин калбак-биле ажилдаң күлгөңүз.

Ол ажил болуңуң түңнелдерин берген. Башкыр, Дагестан, Кабардин-Балкар, Марий, Татар, Удмурт, Якут автономия республикаларың, Алтай, Краснодар, Ставрополь, Хабаровск крайларың, Белгород, Калуга, Киров, Курск, Орёл, Пенза, Рязань, Свердловск, Челябинск болгаш Чита областларың малчылары бедик көргүзүлгөңүз чедип алган.

Хой-хой мурнакчы колхозтар болгаш совхозтар, саанчылар, хаан, куш ажаакчылары, койчулар, кадарчылар болгаш фермаларың өске-даа ажилдакчылары кайгычтыктың түңнелдерин чедип алган.

Москва областың Красноярск районунуң «Ленинский луг» колхозунуң саанчызы Валентина Петровна Шербахов кышкы үезинде иек бүтүзүлгөңүз 5015 килограмм үстүтү салган, а Томск областың «Искитский» совхозунда Екатерина Науменко бөлбөзүрө чыл бүрү иккенде 4500—5000 килограмм үстүтү саап ал турар.

Дагестан АССР-ниң «Победа» колхозунуң хойжузу Магомед Хизриев Кермова 1450 хойунуң туз бүтүзүлгөңүз 4,5 килограмм дүлүг болгаш чүс хойдан-на 132 хураган илган.

1972—1973 чылдың кышкы үезинде бүгү-россия социалисттик чарыжыңа чедип алган удуз чедикшиңниң база мал ажилының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көзүңүзүңүз талазы-биле алган хүлээлгелерин күтүлгүлүңүз күш-ажалың эрес-шудуру чорууп көргөсөңүз дээш Россия Федерациязының көдээ ажил-агыйыңың 63 ажилдакчызыңа Социалисттик Күш-ажалың Маалырың бедик атты тываскан. Хой сааның колхозчулары, совхозтар ажилчылары, ажил-агыйларың специалистерин, удузгучуларын, көдээ Советтер даргаларын, колхозтарын база совхозтарын партия, профсоюз, комсомол организацыяларың ажилдакчыларын СССР-ниң орденнерин болгаш медалдары-биле шаңчалаң.

Мурнакчыларың аразында Социалисттик Күш-ажалың Маалырың Татар АССР-ниң Чистополь районуң Ленин атыг колхозунуң саанчызы Е. Н. Багаева, Тюмень областың «Туринский» колхозунуң саанчызы Ф. Ибрагимов, Соку-Осетин АССР-ниң № 8 атыг заводунуң саанчызы Н. С. Гогичаева, Новосибирск областың «Маршальский» колхозунуң бызаа ажаакчызы А. Д. Головачева, Бурят АССР-ниң «Борисовский» колхозунуң удуз хойжузу Г. Л. Рабаев олар бар.

Эрткен чылдың IV кварталың болгаш бо чылдың бирги чартымың ажилың түңнелдерин чарыштың дээштиң болгаш боттуң бадиктал, мал ажилың хөдүжүлгөңүз чаа-чаа чедикшиңниң чедип алдырыңа бисте аргалар эвээр эвээр дээрин көргөсөңүз.

Россия Федерациязының колхозтарында болгаш совхозтарында мийиштың бола малдык, иктериниң, хаанарың, хойларын, куштарын баш саны өскөн, сүт саалазы көвүдөң, куштарын чуурталар бээр көвүдөң, бызаалар болгаш хаан оолары хой болган.

Тос алар дүргүзүңда (1972 чылдың октябрьдан 1973 чылдың июньга чедир) сүт бүдүрер эрткен кышкың ол-ла үези-биле деңизерге 540 муң тоннага азы 3 хууга, эт—113 муң тоннага азы 3 хууга, чуурталар — 1,3 миллиард борбакка азы 12

СОВЕТ-ИНДИЙ ЧУГААЛАЖЫШКЫННАРЫҢ УЛАМЧЫЛААНЫ

ДЕЛНИ, ноябрь 29. (СЭТА). Индияның Премьер-Министри Индира Ганди-биле СЭКП ТК-ның Чингиле секретары Л. И. Брежневтиң чугаалажышкыны бөгүн улам чылаң.

Л. И. Брежнев болгаш Индира Ганди Совет Эвелелиниң, Индияның пийлдеринге со-нуургалдык, делегейдөй хой-хой айтырларың талазы-биле саал-оалың солушкан.

Совет Эвелелиниң болгаш тай-быга ынак өске-даа хой-хой хурунелерин чугула боттут эгелешкениң кылганың түңнелде делегей байдалы экижиргиче улаңдыр өскө-рагын деп чүвө демкелестир-ген. Барымдаалар тургуп бо-лур ол өскердишкениң быжылаары эргежок чугула деп болзал илергейлестирген. Л. И. Брежнев делегейге, оң иштинде Азияга тайбың, бай-чыгышкыны, кады ажилда-жилгалың болур байдалы тургузарыңа Индияның удуз ужуз-дузалыг боол турары демкелестирген.

Индира Ганди Совет Эвеле-линиң тайбыгы ынак полити-казың болгаш чөгүтү быжык тайбының база делегейиң айыл чок чоруун халдыра-рыңа Совет хурунелерин ки-рип турар удуз-хуузуң бедик үнелээң.

Чугаалажышкыңар найы-ралдык байдалга эрткен. Чу-гаажажышкыңарга кириш-кенер: совет таладан — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигү-нү, СССР-ниң даштык херек-тер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро ке-жигүчү, Казахстаның КП ТК-зының бирги секретары Д. А. Кунаев, СЭКП ТК-ның Чингиле секретарының дуза-лаачылары А. М. Алексан-дров, А. И. Блатов, Индия, таладан — даштык херек-тер министри Сваран Синга, Индияның ДХМ-ниң даштык херектер талазы-биле секре-тары Кезаль Сингх, Индия-ның Премьер-Министриниң кол секретары П. Н. Дхар, Ин-дияның ДХМ-ниң чөөн-өро-па кылдының эргелекчи А. П. Венкатасаран.

КАТТЫШКАН СОВЕТИНДИЙ ДОКУМЕНТИЛЕРГЕ АТ САЛГАН

ДЕЛНИ, ноябрь 29. (СЭТА). Индияның Премьер-Министри Индира Ганди-биле СЭКП ТК-ның Чингиле секретары Л. И. Брежневтиң чугаалажышкыны бөгүн улам чылаң.

СЭКП ТК-ның Чингиле сек-ретары Л. И. Брежнев биле Индия Республиканың Пре-мьер-Министри Индира Ганди каттышкан Совет-Индий дек-ларашкан болган.

Л. И. Брежнев болгаш Ин-дира Ганди Совет Социали-сттик Республиканың Эвеле-ли биле Индия Республиканың аразында экономикага болгаш салдылажырыңа хамаарыш-тыр дем каттыштырып ажил-даарын улам калбартыр дуга-йында дүгүрүлгөңүз база ат салган.

СССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң Дарганың ораакчы-зы, СССР-ниң Куралдар дар-газы Н. К. Байбаков болгаш Индияның планнашкыны ми-нистри Д. П. Дхар Совет Соци-алисттик Республиканың Эви-лелиниң Куралдар план ко-митетин биле Индия Респуб-ликаның План комиссиязының аразында дем каттыштырып ажилдаарың дугайында ду-гүрүлгөңүз ат салган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүчү, СССР-ниң даштык херектер министри А. А. Громы-ко болгаш Индияның дашты-к херектер министри Сваран Синга Совет Социалисттик Рес-публикалар Эвелелиниң чазза-биле Индия Республиканың чаззаның аразында консул конвенциязыга ат салган.

Ат салырыңа киришкенер: совет таладан — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигү-нү, Казахстаның КП ТК-зының бирги секретары Д. А. Ку-наев, СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даштык эконо-мика харылзааларың тала-зы-биле күрүңгө комитетиниң даргазы С. А. Скачков, СЭКП ТК-ның Чингиле секретары-ның дузалачылары А. М. Александров, А. И. Блатов, СЭТА-ның чингиле директору Л. М. Заматия, СССР-ниң эчи-ни В. Ф. Малецке, СЭКП ТК-ның Чингиле секретарының референтизы Е. М. Салотейкин база СССР-ниң даштык херек-тер министриниң ораакчы-зы Н. М. Пегов, СССР-ниң Индияда херектеринге түр бү-зүрөгүлгөңүз төлөз В. К. Бол-дырев, Индияда совет ачкан черинд болгаш өске-даа совет албан черлериниң ажилдакчы-лары.

Индий таладан — көдээ ажил-агый министри Фахру-дин Али Ахмед, сая министри Я. Б. Чаван, Индияның план-нашкыны министери Мохан Дхария база Индияның ДХМ-ниң даштык херектер тала-зы-биле секретары Кезаль Сингх, Индияның ДХМ-ниң чөөн-өропа кылдының эрге-лекчи А. П. Венкатасаран, Индияның СССР-де эчкни К. Ш. Шелванкар, парлам-ент депутаттары, чурттуң полити-ктүг көсүк ажилдакчылары.

Ат салырыңа дузалыңа парламента, радио, теледиде-ниениң хой-хой төлөзлекчи-лери турган.

КҮРҮНӨЛӨР АРАЗЫҢА БЫЖЫК ТАЙБЫҢ БОЛГАШ ТАЙБЫҢ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА ДЭЭШ

ДЕЛНИ, (СЭТА-ның тускай корр.). Ноябрь 29-та Индия Республиканың парламент ба-жыңыга Улус палаты болгаш Штаттар чөвүлө — адаккы болгаш үстүк палата-ларын каттышкан хуралы бо-луп эрткен.

Парламент кежигүчүлери бо-лгаш хой саныг аалчылар СЭКП ТК-ның Чингиле секре-тары, СССР-ниң Дээди Со-ветиниң Президиумунуң кежигүчү Л. И. Брежневке дид-матка, үргүлүлгөңүз адыш-касаашкыны-биле байыр че-диргескен.

Парламент кежигүчүлериңе чылым-биле утуктаң. Индия-ның Премьер-Министри Инди-ра Ганди ол хуралга кириш-кен.

Индия Республиканың ора-дакчы-президентизы д-р Г. С. Патхак хуралды ажилышкан, Л. И. Брежневке байыр че-дирген өстөрүн чугаалаан.

Д-р Г. С. ПАТХАКТЫҢ чугаазы

Индияның парламент кежигү-чүлериң болгаш чоңуңуң мурнулан мадаа Силерге байыр чедирер менээ удуз ала-лар деп айтырдым дээр мен, дээриң Чингиле секретары, Ин-дияның эңне быжык найырал-чы харылзааны туткан, бистин өөрүшүлүстү болгаш чо-гаралымысты хайныктырган чурттуң оңдур болгаш хүндү-лүг удузгучу болгаш Ин-дияның шанын оңуңу кыл-дыр көрүп, Силерге чурткыч ханындаң иштг байырын че-дирип тур бис. Бистин чурту-луска Силерниң аян-чоруулар бистин ийи чурттарымыстың 800 миллион чурттык чонун каттыштырып турар харылзаа-лары улам ыңай ханыла-дырыңа болгаш сырың каттыш-тырыңа төөгүдүг салыш-кына болуп артар.

Дээриң Чингиле секретары! Француз революциязың үе-зүңдүң бээр үеде болдуңуң ужуз-дузалың, эрткен бер-гелерин болгаш кижик төрө-лөгөңүз унелыңың талазы-биле бодалың калды-лаа ужу-гушкунуңдан артык удуз чаа-гай, бүгү-делгей төөгүлүңүз өңдүр удуз болушкунуңуңуң бирезиң кылдыр бистин хүн-дүлүг боштыгымыз Джава-харал Неруңуң 1927 чылда-ла үнелеп чугаалааны Удуз Октябрь революциязың идеяларын салдырыңа та-дыккан шылтангай ажил-дакчы болгаш Силерге Джава-харал Неру ыңан даразың-да суратгы өстөрүн немере. 1917 чылдың революциязың доостан удузгөңүз эрестик күш-тер төнөдүң, олар төөгүңү тургускан, төөгүңү тургузарың чедирген.

Момбужайның удузгучулар участогунда үш бригада бар. Юрий Иванович Гарифуллин бригаданың ча-рышка киришкен, эки көргү-зүлгөңүз болган. Олар Танды-ла «Тинисель» совхозунуң топ пайында шакта 20 тонна тараа арыглар үнүгүңүз — монтаж ажилдарын бо хүнерде доо-лар чеккен.

Бояндур Хачатуряның бри-гадазың ат-сураа Каз-Хем районуң ажил-инишлериниң билдиргелер. Коллектив «Бурун-гаар» совхозта тараа арыглар комплекстиң монтаж ажил-дары бастырыла доостан. Күд-ажыла ынак коллектив ол-ла районуң «Кызыл туз» сохо-зунуң 1000 баш хаан кирер ажалың механизаторларын ажилдарын кылып турар. Оң соода «Бурен» совхозтуң 400 баш хаан кирер каажымың механизаторыңа кириттер-лер.

К. ОЮН.

Хой ажилың салбырга өсү.

Квартал төнүп турда

УТКУШТУР ПЛАН

Москваың мурнакчы бугу-ручелериниң болгаш «Тыва дээ-дүгү» комбинатың ажил-инишлериниң эгелешкениң Удуз-Хем ынак үстүтү ажил-агый чарыштың коллектив дег-кээ. 1973 чылда чедип алган чедикшиңниң үлөөлүлгөңүз, 1974 чылга уткуштур планың ажилдаң кылган. Ук планда күш-ажалың бүдүрүлгөңүз бедиктер, техникаың чоң ажит-жар, көдээ ажил-агый бүдүрүлгөңүз улам ыңай көдүрер болгаш хөдүлгөңүз дээш бүгү улуусчу социалисттик чарышка улам икейлигиң-биле киришкен оларын кий-гирип турар бис.

Россия Федерациязының малчылары, көдээ ажил-агыйың ажилдакчылары бистин кийгырымысты дедик, 1974 чылдың хүлээлгелерин күтүлгүлүңүз боттары-ның бүгү билгелерин болгаш дүргүлгөңүз берип, СЭКП-ниң XXIV съездиниң шит-пилдерин амыдыралга чедикшиңниң-биле ботландырар дээш чарыштын турун улам бедик-биле көдүрер дээринге бүзүрүп турар бис.

КЫЗЫЛДА БОЛГАШ РАЙОННАРДА

ХОЙНУ ӨСТҮРЕР

Барымы-Хемчик районуң «Шекпээр» совхозун Биче-Тей салбырында коммунисттериниң болгаш комсомолчуларың каттышкан хуралы болган. Аңаа «СЭКП» обкомунуң Х плесунуң шитпилерин амы-дыралга ботландырар хемчег-тер дугайында совхозта парт-ком секретары В. Монгуш илеткеп кылган, салбырын коммунисттерин болгаш ком-сомолчуларың хой ажилың өстүреринге киришкен, со-ругаларын тодаргай чугаа-лаан.

Совхозтуң кол зоотехниги Василий Игнатов, хойчулар Ооржак Кур-Сели, Монгуш Мынчаа болгаш өскө-даа са-нал бергеш, хой ажилыга комсомолчуларын болгаш аны-ярың калбаа-биле кириш-териниң чугулап айткан.

Хой ажилың салбырга өсү.

О. МОНГУШ.

ПЛАНЫҢ КҮҮСЕТКЕН

Удуз-Хем районуң колхоз, совхозтарының сүт-бараң фер-маларының ажил-инишлери тоску беш чылдың шитпилерин үшүк чылда кызым ажил-даанар. Олар күрүңгө сүт са-дарыңың планың 103,5 хуу күүсеткен. Амы уде хүлээлге-де айткан сүт садарың ша-лыкың уламчыл турар.

Сүт бүдүрерин «Х Удуз ху-рал» колхозтуң, «Удуз-Хал» совхозун саанчыларын көвү-дөң, ыңаңаңар бо ийи ажил-агый күрүңгө сүт са-дарың далазың хуусаа бе-тинде ботландырган.

Б. МААДЫ.

Пн.	3	10	17	24	31
Вт.	4	11	18	25	
Ср.	5	12	19	26	
Чт.	6	13	20	27	
Пт.	7	14	21	28	
Сб.	1	8	15	22	29
Вс.	2	9	16	23	30

БО ЧЫЛДЫҢ СӨӨЛГҮ АЙЫНЫҢ БОЛУУШКУННАРЫ

ДЕКАБРЬ 1-ДЕ
1945 чылда Бүгү-делегейлик херээженеринин демократтыг федерацияны тургускан.

Украин совет композитор Г. И. Майбороданын (1913) төртүтүнгөн хунууден бээр 80 чылы.

Коммунист партиянын болгаш Совет күүненин башкы ажылдакчысы Н. А. Вознесенскийнин (1903—1950) төртүтүнгөн хунууден бээр 70 чылы.

Совет актёр, СССР-нин улустун артисти М. И. Царёв-тун (1903) төртүтүнгөн хунууден бээр 70 чылы.

ДЕКАБРЬ 2-ДЕ
Автоматтыг «Марс-3» деп совет станциянын аппараты космонавтика тобунда эң баштай Марс планетанын кырынга чымчак хондуруушкуну кылган.

ДЕКАБРЬ 4-ТЕ
Австрали чогаалчы Катарины Прирайттин (1883—1966) төртүтүнгөн хунууден бээр 90 чылы.

Италия физиолог, электри дугайында өөрчүлгөн үндөй-лекчилеринин бирээси Луиджи Гальванинин (1737—1796) мөзүн хунууден бээр 175 чылы.

ДЕКАБРЬ 5-ТЕ
СССР-дин КОНСТИТУЦИЯНЫН ХУНУ

Филиппиния Коммунист партиянын Дарганы Аарон Салариниян (1913) төртүтүнгөн хунууден бээр 60 чылы.

ДЕКАБРЬ 9-ТА
Совет математик Н. Н. Лузинин (1883—1950) төртүтүнгөн хунууден бээр 90 чылы.

Механика талазы-биле совет

эртемден А. И. Некрасовтун (1883—1957) төртүтүнгөн хунууден бээр 90 чылы.

Француз химик Клод Бертолледин (1748—1822) төртүтүнгөн хунууден бээр 225 чылы.

ДЕКАБРЬ 10-ДА
25 чыл мурунда (1948) КНО-нун Кол Ассамблеясы Кижинин эрелеринин бүтүннү декларациянын хүлэп алган.

35 чыл мурунда (1918) БТКК-нын Күш-ажыл дугайында хоойлуларын кодекси-нин парлаан.

ДЕКАБРЬ 12-ДЕ
СССР-дин Дээди Советинин сески чыгышында чедиги сессиясы ажиттар.

Совет Замели биле Чехословак Социалист Республика-нын аразында Найрал, бот-боттарыга дузалаар болгаш дайын сөөлүндө кады-ажылдагы дугайында Керэте (1943) ал салган хунууден бээр 80 чылы.

Москвын хорреграфия училищенин (1773) үндөй-лекчилеринин хунууден бээр 200 чылы.

ДЕКАБРЬ 13-ТЕ
Совет шүтүчү В. Я. Брюсов-тун (1873) төртүтүнгөн хунууден бээр 100 чылы.

ДЕКАБРЬ 15-ТЕ
Совет кинорежиссёр Ю. Я. Райзманын (1903) төртүтүнгөн хунууден бээр 70 чылы.

ДЕКАБРЬ 16-ДА
Литвага Совет эрге-чагырганын (1918) тургустунган хунууден бээр 55 чылы.

Польшанын Каттышкан ажалчын партиянын (мурунда турган Польшанын Коммунист партиянын—1918) үндөй-лекчилеринин хунууден бээр 55 чылы.

ДЕКАБРЬ 17-ДЕ
Латвияга Совет эрге-чагырганын (1918) тургустунган хунууден бээр 55 чылы.

70 чыл мурунда (1903) Райт алышкылар аэроплатга баштайг чедигеги ужу-душкуну кылган.

ДЕКАБРЬ 18-ТЕ
РСФСР-дин Дээди Советинин сески чыгышында чедиги сессиясы ажиттар.

Орус шүтүчү С. Д. Дрожжинин (1848—1930) төртүтүнгөн хунууден бээр 125 чылы.

ДЕКАБРЬ 19-ТА
1906 чылда СЭКП ТК-нын Политбюро кеңигүүнү, СЭКП ТК-нын Чыгыш секретари Л. И. Брежневтин төртүтүнгөн хунууден бээр 90 чылы.

ДЕКАБРЬ 21-ДЕ
Совет режиссёр болгаш актёр, СССР-нин улустун артисти М. Н. Кедровтун (1893) төртүтүнгөн хунууден бээр 80 чылы.

Француз автомодол Жан Анри Фабрикс (1823—1915) төртүтүнгөн хунууден бээр 150 чылы.

ДЕКАБРЬ 22-ДЕ
Энергетик хуну.

ДЕКАБРЬ 24-ТЕ
Полк шүтүчү Адам Мид-кевичинин (1798—1855) төртүтүнгөн хунууден бээр 175 чылы.

ДЕКАБРЬ 25-ТЕ
Тыва АССР-нин Дээди Советинин шүтүчү чыгышында чедиги сессиясы ажиттар.

1917 чылда Украинага Совет эрге-чагырганы парлаан.

80 чыл мурунда (1893) Александровскийнин Петербуртта механика заводунун ажалчыннарын стачкасы эгелде.

Белорус совет композитор Е. К. Тихоцкийнин (1893) төртүтүнгөн хунууден бээр 80 чылы.

ДЕКАБРЬ 26-ДА
Совет театр чүрүчү Ф. Ф. Федорскийнин (1883—1955) төртүтүнгөн хунууден бээр 90 чылы.

ДЕКАБРЬ 27-ДЕ
Социалист Күш-ажылдын Маалымат тургузур дугайында СССР-нин Дээди Советинин Президиумунун Чарлымын (1938) үнгөн хунууден бээр 35 чылы.

Совет чогаалчы А. А. Каравановтун (1893) төртүтүнгөн хунууден бээр 80 чылы.

ДЕКАБРЬ 28-ТЕ
Совет кинорежиссёр М. К. Калатозовтун (1903) төртүтүнгөн хунууден бээр 70 чылы.

ДЕКАБРЬ 29-ТА
Хамзаат дайыннын маалында С. С. Востровтун (1883—1932) төртүтүнгөн хунууден бээр 90 чылы.

Петербургтун эми-хирургия академиязынын (амгы Шер-яг-эмчи академиязынын) үндөй-лекчилеринин (1798) хунууден бээр 175 чылы.

ДЕКАБРЬ 30-ДЕ
1947 чылда Румыния улус республикасы кылдыр жарлат-тылган. 1963 чылдан бээр ону Румыния Социалист Респуб-лика дээр.

1922 чылда Советтериниң 1 Бүгү-өлөк сездияга Совет Социалист Республикалар-нын Замели тургузур дугайында Декларацияны болгаш Керээни хүлэп алган.

Германиянын Коммунист партиянын (1918) үндөй-лекчилеринин хунууден бээр 55 чылы.

КИНО СОНУУРГАҢАР

Тема болгаш жанр талазы-биле кызы-бүрү, бистиң чурту-аустун хой националдыг кино-уран чүтүлүп алгы-алгы ки-ноларын бо чылдын сөөлгү айында сонуургал болур си-лар. Оларын аразында «Со-ни» деп кинону онзалат ай-тып болур.

«Мосфильмге» үндүргөн ук кинода кол ролду көрүчү-теринин шыак артисти Дорони-на ойнап турар. Мария Халфина-нын тоожунун киножуралын Дорони-на боу саалааш, аңаа баш узур беттеген.

Кинону тирттирганы онза-гай. Кинону Есениннин төрөн чери Рязань чоотунда, Кос-тантинополга тирттиргал. Кал-бак делгем ховушчалар, бой-дустук онзагай чурумалары, бзулут орус мөзүшүнн ажал-дарында дузалаан. «Сонгу-не» деп кинода «Берег за-ска-жи» деп ыры билдингир ыраажы Ольга Воронец ирлп турар. Композитор Пономарен-коун «Оренбургтун чоок ар-жылы», «Волгоград халкын» дээр өске-даа ырлары хойге билдингир.

Совет разведчиктерин дугайында киноларын бисте хойну үндүргүзүп. «Хамзаат хептиг кижиге» деп кинода үкен чыл-дар үезинде эрес-лимдик чек-стериниң фашизмге узур демсе-лин көрүскен. Фашизминин ижээни — Берлинге олар То-рэн чуртуун даалгазын күү-седип ажалдап турганнар. Разведчик Сергейнин ролун билдингир литов киноактёр Юозас Будрайтис ойнаан. Ол Вильнюска юридинтиг факультет дооскан сонда чогаалчы-чы намдарын «Кым-лаа өзү-рүя күзүл» деп кинога Ио-настын ролунда эгелдеп. Ол шыкшан «Хостага деп чаагай-ска» деп кинода Фелицинон-ролин база күтүскенин бил-бир бис. «Хамзаат хептиг кижиге» деп кинода Владимир Дру-ников, Николай Гринько, Ирина Скобцева, Людмила Хитяева болгаш өске-даа кино-актерлар киришкен. Чаа кино-да «Мосфильм» киностудияга үндүргөн.

Дайын сөөлүндө чылдарда баштайгы реактивтиг самолёт-тарын тургузуп, оларын ше-недесин чорутуп турганнар-нын дугайында, «Буауттар мы-дында-дээр» деп чаа кинодан сонуургалар бис. Кинону ре-жиссёр Юрий Егоров тургу-ска. «Олар баштайгылар бол-ганнар», «Эки турачылар», «Бө-дүүн тоот», «Бир эвес шыг болуна», «Соок далай» дээр, өске-даа оң тургускан кинола-рын көрүчүлөр эки бил-ир. Чүте дээрге ук киноларда ки-жи дээр сагыш човат, эрг-сеткел көскү.

Рейсёр П. Комаровский-нин тургусканы «Моортай и-стер» деп ужураалар дугайында полша фильмин база де-кабрда көөр силер. Польша Улус Республиканын Күрүненин айыл чок чорук эрелеринин ажалдакчыларын айылдап болгаш калды-берге ажал-чектерин дугайында кино-гускен. Кызыгай чоотунда дашкын машиналар оорулар чорук узга-дараа болур апар-ган. Айыл чок чорук черинин ажалдакчыны Войтек болза Варшава радиоэлектрон до-рестинин болуп алгаш ажал-дап турган. Дээр үе дургузун-да кынадаларын болгаш и-тээшкенин чоруктан сонда бөлүк кем-херек үлгедикчиле-рин сойлаан. «Дорт танкист болгаш ыт» деп кинода ойнап турар артист Я. Гайос чаа ки-нода Войтектин ролун күтүскен.

«Угаан сарым чоктар иле-дээр» деп румын кино гайду-кар дугайында ужурааларын кинонун алгыны сериясы. Ти-летирбес Ангел, Анна болгаш оларга берлинген кижилер-биле көрүчүлөр база катал ужу-ражыр. Олар адын-туренин чоонук эрге-ажын дээр тур-жун турарлар.

Устүндө даагычыс кинола-ран аңаа Чехославакияга база Италияга үндүргүзгөн чаа киноларын декабрда республи-канын киножуралынан со-ниургал көрүп болур силер.

А. КАБАКОВА.

ИЙГИ ЭЭЛЧЕГГЕ КИРЖИР

Сибирь болгаш Ыраккы Чоон чүк зоназын эстрадал артистеринин бүгү-өлөк кон-куруу Омск хоорайга эр-кен Бистин республиканын төлөөлөрү база аңаа кириш-чоран. Күрүнениң ыр бо-лаш тайынны «Саан» ансам-блинин аңгы артистери Сте-пан Шахтар, Надежда Кузнец-болгаш Валерий Монгуш олар докурка барып киришкен. Олар аңгы биле хомуска үдөп алгаш тыза ырларын күтүскенер. Ук номерин Ты-

ва АССР-нин культуразынын алдарлыг ажалдакчысы Р. Лесников болгаш Тыва-нын филармониязынын уран чүтү удуруткучу С. Гехт олар тургускан. Бистад республиканын тө-лөөлөрүнүн көрүскен номерин көрүчүлөр сонуур-гал-биле уткан болгаш жо-рун беди-биле үлөзгөн. Тыва-нын төлөөлөр Москвоза эр-тер ийги ээлчегге кириш-чоран чаалап алган.

А. АЛЕКСЕЕВ.

УДАА-ДАРАА СПОРТЧУ ТИЛЕЛГЕ

Уруларнын спорт школазы-нын командалы бо удаада Кызылдын башкы институту-нун баскетболистери-биле оларнын залыга ойнааннар. Институттук дуржалыг ойнакчылары өзүп орав баскет-болистери ударынга бузурел-диг турган. Ам барыл-барыл боттарынын залыга ойнаар, аңаа «төрөн ханалар» безин дузалаар дийр болгай.

Былчала-даа УСШ-нын бас-кетболистери тилелгени чедип алыр дээр бүгү күжүниш-кенин, мерекенин үндүргөн. Спорттук спорттук демсес кү-зөдиг түнөкчө чедирген: удурачыларынн көрү-назынче 82 мячын кирип о-ктаан. Ол дээр студенттер-нин кирип октаанында 9 сан хой болган.

Баскетбол талазы-биле Кы-

зыл хоорайнын бирги чери дээр маргалаага институт-тук командалы болуңу ша-луңе индиг анын уттурган. Спортшколазынн хей-аңт кириген баскетболистери пед-училищениң командалы баш-вауп алган.

Херээженер командалары-нын аразында маргалаага ол-ла школанн херээжен баскетболистери база-ла че-дилекини ойнап, педучили-щениң командалы 48-37 сан-га тилел.

Кызыл-салгыны өөредилге комбинатынын башкы ме-ститутунун спортчулары ме-дучилищенин башкы үнелеш-ченин командаларын удул ал-ган.

Маргалаа үргүчүлөө-шкан.

Б. АБРАМОВ.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

Хөгжүм-шин театрынга А. Салынскийн «Барабанчы кыс» деп шизинин баштай-гы көргүзүлгөрү декабрь 1, 2-де 19.30 такта эгелээр.

Даг экспедициянын Куль-тура бажынынга декабрь 1-де 20 такта Тайбынга ынакшы-дыг куштерин Бүгү-делегей конгрессинин киржикчил эр-т. О. А. Толгар-оол-биле ужура-лыг. Ийги-тилдиг көчүрт.

Културанын болгаш дышта-нылганын паргыныга декабрь 1—2 хунеринде хаак баазаы 10 такта, баллар, тыды-раз, теннис заллары 14 так-тан ажалдаар.

Куш-культура бажынынга декабрь 1-де 15 тактан, 2-де 12 тактан хоорайнын бирги чери дээр волейболга маргалаа-нын сөөлгү ойнаар.

Политехникумга хоорайнын бирги чери дээр баскетбол маргалааы 9.30 тактан удамчылаар.

«Тайга» станциязынга дека-брь 2-де хаак сезонунун ажит-тынары 12 такта. Автовокзал-дан автобустар 8.30, 10.30, 14.30 тактарда чорут.

Дыштаныр хунуң хоорай штавы.

Телевидение

ДЕКАБРЬ 1-ДЕ

МОСКВАДАН

12.00—Дамтыдылгалар программасы. 12.05—Медээлер. 12.10—«Надыкын». Эртем-тайлыгыр дамтыдылга. 12.40—Өнүгү телекүзүтү. Мультифильм программасы. «Хунамын», «Хир-бонту дилеп тур бис». 13.10—«Дилэши-нин». Дамтыдылгалар чогаалчы С. Смирнов башкаар. 13.50—«Нара чаңгыс херечи» деп фильм-шизинг баш-тайгы көргүзүт. 16.00—Өнүгү телекүзүтү. «Дирек амы-таннар оранында». 17.00—Өнүгү телекүзүтү. «Артлото», 18.00—«Уе». Информастыг программа. 19.00—«Экранда—кинокомедия», «Трактористтер».

КЫЗЫЛДАН

20.30—Телемедээлер. 20.45—Улуг улуска мультфильм. «Хар кижилери». 20.55—«Тываның неделясы». Информа-стыг программа. 21.10—«Нады ажалдакчыла», Телефильм.

МОСКВАДАН

22.00—«Концерт залында». Азербайжан СССР-нин улус-тун артисти Муслим Магомаев ирлп тур. 23.00—23.45—«Уе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ДЕКАБРЬ 1-ДЕ

«НАЙРАЛ»: «Хей хуулгазы» 9.45, 11.30, 13.15, 15.00, 17.20, 19.05, 20.50 тактарда. «КАА-ХЕМ»: «Реша биле Шера» 15.00, 16.55, 18.50, 20.45 тактарда. «ПИОНЕР»: «Напитан Диек» 9.15, 10.50, 12.30, 14.00, «Ырла-ла шүлүчү» 15.35, 17.10, «Шылгада» 18.45, 21.00 тактарда. «ВОСТОК»: «Граф черинин бузундуларында» 15.00, «При-валовтук миллионеры» (ийи сериясы кады) 16.50, 20.00 тактарда.

ДЕКАБРЬДА АГААР БАЙДАЛЫ

СССР-нин Европа девискээр-инге агаар байдалы аажок өскерлер: соңгу девискээрлер-ге температура дүне казыыр 15-20 градустан казыыр 6-11 чедер, хундус казыыр 10-15 градустан 0 болгаш казыыр 5 градус чедер. Ол девискээр-тин ортаа куржаанда дүне ка-зыыр 12-17 градустан казыыр 2-7 градус чедер, хундус ка-зыыр 5—10 градустан казар 1 болгаш казыыр 4 градус че-дер. Мүрүзү кезээге—дүне 6-11 градус сооктан казыыр 2 болгаш казар 3 градус чедер, хундус казар 1-3 градустан 10-12 градус чедер чылыр.

Ай дургузулда иургулайында бүргеп, азып турар хунер болдаар, хар чаар. Хаттың дүргени секундда 12-15 метр, амдык черлерге—18 метр мидир күштелилээр.

Ортаа болгаш Мурнуу аралга декабрда анаада-зылдан бир градус чылыр, агаар температурасы хой чыл-дар дургузулда ортумаа-биле анжыкелгел алынганыга чүте оон талага ортумаа-биле чок болур. Анаа температура ба-за аажок өскерлер. Дүне ка-зыыр 27-32 градустан казыыр 5-10 чедер, хундус казыыр 20-5 градустан 0 градус че-

дир соок болур. Закавказье республикала-рынга болгаш Дагестан АССР-ге ай дургузулда агаар температурасы анаадазылдан 1-3 градус бедик болур. Баш-тайгы беш хонукта болгаш анын сөөлүредир эң соок хунер келер, инчан темпе-ратура шынаа черлерге дүне ка-зыыр 1 болгаш казар 4 гра-дус чедер, чамдык черлерге казыыр 3 болгаш казар 2 градус чедер чызылаар, хун-дус 8-13 градус чедир чы-лыр.

Казах ССР-ге декабрда агаар температурасы анаада-зылдан 1—3 градус немей соок, барымы районнарга нор-мазынга чок болгаш оон 1—2 градус бедир. Декабрь 1—5-те болгаш сөөлү беш хонукта агаар температурасы де-вискээринин улуг кезээге аажок кудулаар (дүне 15—20 градус чедир, республиканың соңгу болгаш чоон талазынга 20—30 градус чедир соок).

Ортаа Азиянын республика-ларынга ай дургузулда агаар температурасы анаадазынга ортумаа-биле чок болур. Дү-не 0 болгаш казыыр 5 градус-тан казыыр 5—10 градус че-дир, Чуй шыназынга болгаш

Исык-Куль ооржыга 12—17 градус чедир соок турар. Ба-дык дагылы районнарың чам-дык черлеринге 30—35 градус чедир соок.

Барымы-Сибиринин мурнуу талазынга декабрь анаада-зылдан 1—3 градус артык соок болур. Ийги оң хонукту сөөл-үредир болгаш үшкү оң хо-нукту эгезинде эң соок ху-нер келер. Алтай крайга база Кемерово областа дүне 25—30, хундус 20—25 градус соок. Омск, Томск болгаш Ново-сибирск областарга дүне 30—35, хундус 24—29 градус соок. Ийги оң хонукту ортан үе-зинде чылыр. Ай дургузулда шоолуг эвес бүргеп, азыр, хар басынган чаар.

Чоон Сибирге девискээринин улуг кезээге агаарынн орту-ма температурасы нормазын-дан 1—3 градус кудулаар. Красноярск крайнын соңгу та-лазынга—1—4 градус бедир. Баштайгы беш хонукта болгаш үшкү оң хонук-та эң соок. Баштайгы беш хонукта Якут АССР-ге аажок соок: дүне 48—53, хун-дус 43—48 градус соок болур.

Ыраккы Чоон чүккө ай дур-гузулда агаарнын температу-разын анаадазылдан ортумаа-

биле 1—3 градус бедир. Баш-тайгы болгаш ийги оң хонук-ту ортан үезинде, үшкү оң хонуктун чамдык хундеринде эң соок: температура дүне 33—38 градус, хундус—25—30 градус чедир чызылаар.

Крымдын мурнуу эринге болгаш Кавказтын Кара далай кавызынга декабрь нормазы-дан 1—2 градус чыгыр болур. Температура баштайгы оң хо-нукта дүне 3 градус чыгыр турарында 4—7 градус чедир соок, хундус 8—13 градустан 15—20 градус чедир чылыр. Ийги оң хонукта дүне 3—8 градус, хундус 13—18 градус чыгыр турар.

Прибалтикага курорттар де-вискээринге ай дургузулда температура нормазындан орту-маа-биле 2 градус ажаар. Дүне казыыр 5—10 градус соок ту-рарында казар 2 градус че-дир, хундус казыыр 2—6 гра-дус соок турарында казар 5 градус чедир өскерлер. Ийги оң хонукту сөөлүредир бол-гаш үшкүзүңү эгезинде чы-лыр.

Г. ЛЕНОВА,

СССР-нин Гидрометеовунд эртем ажалдакчысы.

(СЭТА).

МОСКВА.

БИСТИҢ ЧУРТТУҢ ДЕЛГЕМНЕРИНДЕ

ЧОЛААЧЫ БОЛУКСААРЛАРГА

Кызылдын автошколазы II класстың чолаачызы мергежилди чедип алырын күзөөннерин хүлэп ап турар.

Колхозтарын, совхозтарын, Кызылдын автобу-дургаларынн берген бижиниң өзүгаар келген ки-жилер боттарынын күсели-биле анаа өөренир.

Кинээлдерин тыва дылга база чорудуп турар. Өөредилге 19